

PUTOKAZI

Piše: *Miljenko Stojić, OFM*

Nešto kao u Jeruzalemu, Široki Brijeg je pun povijesti. U njegovoj blizini imamo baziliku iz V. st., a na njemu samome kaplje mučeničke krvi pobijenih hercegovačkih franjevaca. Sve je bilo namijenjeno zemlji, zaboravu. Međutim, na žalost progonitelja dogodilo se drukčije. Dolaskom slobode, kakva je takva je, Široki Brijeg je prodisao. I počeo je otkopavati svoju zakopanu povijest.

Ljepotica od kamena, crkva na Širokom Brijegu, polazna je točka kako za putnika namjernika, tako i za vjernika i hodočasnika. U njoj leže posmrtni ostatci 22 ubijena franjevca. Njih 12 ubijeno je i zapaljeno u samostanskom vrtu 7. veljače 1945., a njih 6 dan prije strijeljano u Mostarskom Gracu. S dolaskom prvih zraka slobode 1971. franjevci i puk prenesoše ih u samostansku crkvu da tu na dostojan način čekaju uskrsnuće mrtvih. Trebalo je dugo čekati da im se pridruže barem još neka braća. Razlog je bio mrak komunizma i nametnuti Domovinski rat. Među ubijenima u masovnoj grobnici u Zagvozdu identificirana su 3 hercegovačka franjevca. Svečano su preneseni na Široki Brijeg 2007. Zatekao se tih dana u Hercegovini i general Franjevačkog reda pa ih je dostojanstveno pokopao. A puka je bilo oko 10.000. Slika koja sama za sebe govori. Nije to bio kraj već početak sustavnog traženja posmrtnih ostataka franjevaca pobijenih s obje strane granice, pa i dalje. Slijedeći trag jednog svjedočenja u vrgoračkom kamenjaru pronašli smo još jednoga franjevca. I on je prenesen na Široki Brijeg i tu pokopan 2009. Ploča na zajedničkoj grobnici objašnjava tko sve tu leži, ali i kamo su pokopani ili nestali drugi. Članovi mjesnog Franjevačkog svjetovnog reda uredno održavaju njihovo počivalište. Čistoća, svježe cvijeće, upaljene svijeće, raspjeti Krist umilno gleda s križa. Kako da onda čovjek ne dođe i klekne pomoliti se i otvoriti se Božjoj milosti!? Neki svjedoče o uslišanju svojih zago-

vora, drugi o miru koji su našli, treći... Zajednička grobnica pobijenih hercegovačkih franjevaca u miru živi svoj život.

Franjevački samostan na Širokom Brijegu pamti puno toga. Položiše mu kamen temeljac 23. srpnja 1846. I tako nastaje Široki Brig. Komunisti ga preimenovali u Lišticu, a demokratska vlast u Široki Brijeg. O tim mijenama najbolje govori otučena ploča na njegovim ulaznim vratima. Učiniše to komunisti 1947. Nakon što su ga 1945. opljačkali, zapalili, ubili mu članove, došli su ponovno da dovrše što u prvom naletu nisu napravili. Planule su matice. Iznosili su ih kroz vrata kroz koja su tjerali pobijene franjevce koju godinu prije. Najprije su ih bili zatvorili u razgovornicu, i danas je ona na istom mjestu, nakon toga je slijedila naredba »Sada ti, družice«, otvaranje vrata i upadanje u red vojnika koji su čekali. Slijedili su udarci, divlje povlačenje putem, da bi sve završilo nabojem u zatiljak i plamenom kad su svi bili na hrpi. Nedugo poslije puk je htio vidjeti svoje pobijene franjevce, pa su digli kamen s njihova groba. Doletjelo je pojačanje domaćim silama. Vojska je sve rastjerala. A godinama kasnije neki drugi vojnici molili su se na istom mjestu da budu uspješni u obrani svojih domova.

Iznad samostana uzdiže se veličanstvena Fra-

njevačka klasična gimnazija, istina sada s nekim drugim imenom. Zamisliše je i podigoše franjevci, a onda ih jednoga dana pred njezinim zidom poredaše. Bilo je to dan nakon pada Širokog Brijega i ubojstva franjevac u samostanskom vrtu. Došli su odozdo s rijeke uz Grabovinu kad su saznali da su borbe prestale. Drugo im nisu kazivali. Psovali su ih i vrijeđali. Nisu mogli vjerovati da vojnici od jučer nisu temeljito obavili posao. Oni očito nisu imali odobrenje za to. Na kraju svega odveli su ih u nepoznato, tamo negdje prema Splitu, kako kazuju pojedini svjedoci iz prve ili druge ruke. Uostalom, jednoga od njih i pronađosmo u masovnoj grobnici u Zagvozdu. Jednoga drugoga su danima nakon toga kao uhićenika viđali po Širokom Brijegu pa je i njega nestalo. I pala je šutnja. Nametnuta. Ali, govorilo se o svemu, makar ispod glasa i u društvu posve pouzdanih.

Stvoriti spomeničku cjelinu

Danas je u najzapuštenijem stanju mlinica i hidrocentrala gdje su franjevci s pukom bili sklonjeni jedno vrijeme. Preko ozemlja gdje se nalaze, čak dijelom i preko njih, prešla je zaobilaznica oko Širokog Brijega. Smisli je i prokopa ona bivša vlast. Vozila su počela prolaziti, a okoliš tonuti u raslinje. Neupućen bi pohvalio društvene vlasti zbog tog pustog zelenila. Današnje čišćenje otkri ne samo ostatke oronulih zgrada, kanala i svega drugoga, nego i

značenje ovoga mjesta. Mlinovi su od 1868. mljeli brašno za svakodnevni život, moćne turbine od 1934. stvarale struju za razbiti mrak. Skladno su živjeli puk, franjevci i priroda. Nikako se ne smije zaboraviti put kroz Grabovinu. Postoje rijetki snimci hoda po njemu. Danas je on ispresijecan, malo štošta je ostalo od njegova kamejnja. Ali je ipak tu i mogao bi se ponovno »osoviti na noge« uz stanovita pomagala kao prokop ispod zaobilaznice. Time bi se stvorili uvjeti da se sve poveže u jednu spomeničku cjelinu: crkva, samostan, ratno sklonište, gimnazija, mlinica i hidrocentrala. Više-manje u miru moglo bi se razmišljati o tim vremenima i moliti Bogu da se ona više nikada ne vrate. Širokom Brijegu ponovno bi se vratila žila kucavica. Grad koji je nastao u dolini, hrlao bi gore na brijeg da vidi bolje i dalje. A tamo bi ga dočekivali ne samo pobijeni franjevci, već i Nebeska majka sva u plavom. Pale bi u zaborav i današnje muke zbog trenutnog uskog puta načičkanog nepotrebno vozilima i pješacima koji se kroz tu gužvu probijaju. Opomenulo bi to i druge da ne diraju u Široki Brijeg, jer on treba i budućim naraštajima, ne samo nama danas.

Pravi putokazi uvijek vode na prava mjesta. A Široki Brijeg sa svojom poviješću to zaista jest. K tomu poučava i upućuje dalje. Čovjek je sretan da je barem nekada tu bio i osjetio bilo čiste kršćanske, ljudske i hrvatske povijesti.

Mudrost uzvisuje glavu siromahu i posaduje ga među knezove. Ne hvali čovjeka po obličju njegovu i ne preziri nikoga zbog njegovog izgleda. Malena je pčela među stvorovima kralitima, ali ona daje slast najslatdu. Ne uznosi se zbog odjeće koju nosi niti se uznosi zbog svojih počasti; jer čudesna su djela Gospodnja, iako su skrivena ljudima. Često su kraljevi sjedili na tlima, a neznanac je stekao krunu. I često su moćnici bili jako poniženi i odličnici potpali pod tuđu vlast. Sir 11, 1-6